

T. J. Morawski

"Concilium Tridentinum", tom III, część 1, Herder 1931 : [recenzja]

Collectanea Theologica 13/1-2, 140-142

1932

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wreszcie korekta pozostawia także nieco do życzenia. Z wielu drobnych usterek wymienię tu jeden ważniejszy błąd, który powstał skutkiem przeoczenia. Mianowicie na str. 80 zamiast wyrazu „hypnoza“ ma być hipoteza. Nie rozumiem także dlaczego A. nazwiska niektórych egzegetów (str. XI.) podał w brzmieniu polskim, inne natomiast pozostawił w brzmieniu łacińskim; dlaczego np. raz używa w drugim przypadku l. p. „Jahwy“ drugi raz zaś „Jahwe“ (str. 61, 69). Należałoby stale używać „Jahwy“.

Usterki powyższe, znajdujące się w dziele X. D., świadczą, mem zdaniem, już to o braku wyrobienia językowego, już to o pewnym pośpiechu w opracowaniu i wydaniu omawianej przez nas pracy. Pragnąłbym tedy w interesie Czcig. Autora, by następne Jego dzieła odznaczały się nie tylko pod względem rzeczowym wytrawnym i umiarkowanym sądem (czego dał w swej pracy dowody), który winien cechować każdego egzegetę katolickiego, lecz także jasnym wyrażaniem myśli i poprawnością w dziedzinie stylu i języka polskiego.

Lwów

X. Piotr Stach.

Concilium Tridentinum. Tom III, część I, in 4-o str. VIII i 762, Herder 1931.

Po 20 latach przerwy w wydawnictwie Djarjuszów Trydenckich, ukazała się teraz część I. ostatniego tomu, zawierająca dokumenta za pontyfikatu Piusa IV, mianowicie djarjusz Astulfa Servanzio z lat 1560—1563, dalej Epitome, Sumarjusz i dokumenta zebrane przez Filipa Musotti, następnie relacje soborowe Filipa Geri, wkońcu (ważne uzupełnienie do Aktów, wydanych przez Ehsesa) zredagowane przez Gabrijela Paleotti akta dziewięciu ostatnich sesyj (XVII—XXV). Sebastjan Merkle, zasłużony wydawca Djarjuszów, zapowiada, że w ciągu dwóch lat spodziewa się ogłosić część drugą wraz ze wstępami i skorowidzami. Przyspieszone tempo, w jakim obecnie następują po sobie tomy monumentalnego wydawnictwa, rozpoczętego przed 30 laty, jest rękojmnią, że i brakujące jeszcze części niebawem się ukażą. Przy tej sposobności warto rzucić okiem na pracę dotąd wykonaną. Całe wydawnictwo dokumentów Trydenckich obejmuje naprzód *Djarjusz*, zawarte w dwóch pierwszych tomach z r. 1901 i 1911, gdzie wydrukowano djarjusze Herkulesa Severoli oraz głównego sekretarza soboru, Anioła

Massarelli, wraz z niektórymi innymi dokumentami na łącznie str. CCLXXXVI i 1895, z dołączonymi wstępami i skorowidzami. O pierwszej części tomu trzeciego była już mowa. Sześć tomów następnych zawiera najważniejsze dla teologa Akta, wydawane przez długoletniego prezesa niemieckiego Instytutu historycznego w Rzymie, Stefana Ehsesa. Sędziwy uczony doczekał się przed swą śmiercią (w r. 1926) tej pociechy, że pomimo nędzy powojennej udało mu się za poparciem finansowym papieża Benedykta XV i Piusa XI oraz ruchliwej „Notgemeinschaft für deutsche Wissenschaft“ spełnić powierzone sobie zadanie i ogłosić w tomie IV, V, VIII i IX całego wydawnictwa akta 8 pierwszych sesyj Trydenckich za Pawła III oraz 9 ostatnich za Piusa IV. Z kolei tom IV z r. 1905 (str. CXLI i 619) zawiera różne dokumenta z lat 1536—1545 oraz akta trzech pierwszych sesyj. Tom V z r. 1911 (str. LX i 1079) obejmuje akta pięciu sesyj następnych. W tomie VIII (str. X i 1024) znajdują się sesje XVII do XXII, a ostatnie, do XXV, zawarte w tomie IX (str. XXXI i 1193). W brakujących dotąd tomach VI i VII pomieszczą się sesje Bolońskie za Pawła III i Trydenckie za Juljusza III. — W trzeciej serji wydawnictwa, w tomie X i XI będą ogłoszone Listy, w opracowaniu G. Buschbella, których dotąd wyszedł tom I (czyli X. całości), zawierający ich 2504 z lat 1545 do marca 1547, wydany w r. 1916 (str. LXVI i 996). Korespondencja z lat następnych, do 1550 zapełni tom XI. — Wkońcu z pośród nieprzeliczonych traktatów i przemów, pisanych i głoszonych o okresie Tridentinum, W. Schweitzer wybrał celniejsze i pierwszą ich część ogłosił w tomie XII, reszta zaś pomieści się w tomie XIII. Z drukowanych już poprzednio traktatów uwzględniono te tylko, które są trudno dostępne lub wadliwie wydane. W niniejszym tomie XII z r. 1930 (str. LXXX i 884) znalazły się traktaty z czasów przedtrydenckich, za Leona X, Hadrjana VI, Klemensa VII i Pawła III oraz z pierwszych 7 sesyj Trydenckich. — Ogrom pracy włożony we wydawnictwo uderzyć musi każdego, co choćby pobieżnie przejrzał wstępy historyczno-krytyczne do poszczególnych części, a ze wzruszeniem czytać będzie o trudnościach natury osobistej, z jakimi walczyć musieli wydawcy, zwłaszcza w czasie wielkiej wojny. Dzięki niezłomnej wytrwałości całego sztabu uczonych, wspartych ofiarną pomocą założonego w r. 1876 Towarzystwa Görresa, udało się wydobyć z archiwów europejskich te źródła oryginalne, jakie się składają na niniejsze wydawnictwo. A było ono koniecznem i dla historyka, który dopiero na podstawie tych dokumentów będzie mógł wydać sąd bezstronny, i dla teologa, któremu zwłaszcza Akta posłużą do ścisłej interpretacji dekretów dogmatycznych Soboru reformy katolickiej. Niestety, nie było danem niestrudzonemu Ehesowi ogłosić aktów ważnych dla teologa sesyj XIII i XIV za Juljusza

III, po które będzie musiał sięgnąć do poprzednich publikacji, lecz znaczna większość pracy już dokonana. Znakomite skorowidze biblijne i rzeczowo-imiennie na końcu każdego tomu, odsyłające do ponumerowanych wierszy każdej z osobna strony, aparat krytyczny oraz uwagi historyczne w dopiskach, gdzie też dokładne przytoczenia biblijne i patrystyczne, ułatwiają niezmiernie orientację w tej kopalni wiedzy, jaką jest wydawnictwo Trydenckie. Zwracam w końcu uwagę, że niektóre z dawniejszych tomów można nabyć po cenie znacznie zniżonej.

Lublin

X. Morawski T. J.

Ks. Obertyński Zdzisław: **Pontificale arcybiskupa lwowskiego Jana Rzeszowskiego w Bibliotece kapitulnej w Gnieźnie.** Lwów, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1930.

Z. Obertyński: **Pontificale archiepiscopi Leopoliensis Johannis Rzeszowski asservatum in bibliotheca capit. Gnesnensi,** Leopoli 1930.

Jednym z najciekawszych pomników liturgicznych średniowiecza, które, choć obcego pochodzenia, po odpowiednim uzupełnieniu były używane w Polsce, jest rękopis biblioteki kapitulnej w Gnieźnie pod liczbą M. S. 152. Kodeks ten oddawna zwracał na siebie uwagę uczonych, doczekał się jednak dopiero obecnie wzorowego wydania i opracowania przez ks. Dr. Zdzisława Obertyńskiego, docenta U. J. K., dzięki czemu możemy należycie ocenić jego wartość i znaczenie, zarówno na tle ogólnem, jak też w ramach stosunków polskich.

Kodeks powyższy, będący pontyfikałem biskupim, rozpatruje autor pod względem zewnętrznym i wewnętrznym. Strona zewnętrzna, której najsilniejszym akcentem jest ornamentyka inicjatorów i minjatury, ikonograficznie interesująca, lecz pod względem artystycznym niezbyt wysokiej klasy, przedstawia się jako rezultat krzyżowania się wpływów minjatorstwa francuskiego i włoskiego, co przy pewnej przymieszce pierwiastków bizantyjskich, każe autorowi doszukiwać się ojczyzny rękopisu w południowych Włoszech. Czas powstania przyjmowany przez dotychczasowych badaczy na wiek XII lub XV przesuwa autor najzupełniej słusznie na sam koniec XIII wieku, a pogląd ten pozwalamy sobie uzupełnić przypuszczeniem, że przekroczenie granicy następnego stulecia nie wymagałoby zbyt daleko idącego kompromisu z prawdą; iluminator poziomem swych dzieł nie wykazuje, jakoby należał do